

Het 100.000 Bomenplan

Initiatiefvoorstel

Arno Bonte, Fractie GroenLinks Rotterdam, mei 2009

Inleiding

Rotterdam heeft ongeveer 550.000 bomen in de openbare ruimte. Dat is minder dan één boom per inwoner en die bomen staan ook nog eens heel ongelijk over de stad verspreidt. De meesten daarvan staan in parken, in het Kralingse Bos en langs de Rottemeren. In de helft van de Rotterdamse straten is geen of nauwelijks een boom te bekennen.

GroenLinks wil in de komende 20 jaar 100.000 nieuwe bomen aanplanten, vooral in de versteende wijken. Bomen zorgen voor een betere woonomgeving, voor schonere lucht en een prettig klimaat. Mensen voelen zich bovendien veiliger en gelukkiger in een omgeving met veel groen. Ook is groen goed voor de stedelijke soortenrijkdom.

Een GroenLinks-motie heeft ervoor gezorgd dat er in 2009 tenminste 2009 extra bomen bijkomen. Die groei van het bomenbestand willen we de komende jaren zelfs nog wat opschroeven, zodat er jaarlijks minimaal 5000 extra bomen bijkomen.

De nieuwe bomen zijn bij voorkeur zo divers mogelijk. Een goede mix van soorten dus, zodat het bomenbestand beter bestand is tegen ziekten. En een goede mix qua leeftijd ook, zodat de stad niet vol gezet wordt met alleen jonge sprietjes. Een goede inrichting van de ondergrond kan er voor zorgen dat de wortels voldoende groeiruimte hebben, zodat bomen hun natuurlijke levensduur kunnen bereiken en dus langer meegaan.

Waarom bomen?

Bomen en groen in de woonomgeving zorgen voor een gevoel van welbehagen bij inwoners. Uit onderzoek blijkt dat mensen zich gelukkiger voelen met groen in de buurt. Rotterdammers die de stad verlaten, verhuizen vrijwel altijd naar een groenere buurt. Ook om andere redenen moeten bomen en ander openbaar groen een belangrijke plek innemen in de stad. Bomen geven verkoeling in de zomer en matigen de temperatuurextremen in de stad, zodat bloedhete stadswaestijnen worden voorkomen. De bomen zetten CO₂ om in zuurstof en in hout en kunnen aan het einde van hun levensduur zorgen voor groene energie. Het bladerdak filtert bovendien fijn stof uit de lucht en laat het stof na een regenbui neerdalen in de bodem en het riool.

Bomen en planten houden water vast in de ondergrond. Dat is belangrijk vanwege de verandering van het klimaat. Bij zware stortregens stroomt het zoete regenwater niet direct via de riolering richting de zee, maar wordt het regenwater vastgehouden, waardoor periode zonder regenval minder snel leiden tot extreme droogten. Het is hiervoor wel belangrijk dat de verstening van de stad wordt gekeerd, zodat regenwater de kans krijgt om in de ondergrond te zakken.

Bomen, vooral de inheemse soorten, zijn ook ecologisch van zeer grote betekenis. Vogels en boomafhankelijke dieren als de eekhoorn, boommarter en de uil kunnen erin schuilen en nestelen. Veel zangvogels vinden er voedsel. Ondergronds ontstaat een biotoop van leven in het wortelstelsel. Voor de mens zijn bomen ook noodzakelijk. Niet alleen vanwege de productie van zuurstof en frissere lucht, maar ook doordat bomen de wind breken, esthetisch mooi worden gevonden en omdat ze in het straatbeeld kunnen helpen als een natuurlijke verkeersgeleider. Slimme gemeenten gebruiken liever bomen dan drempels om zichtlijnen aan te passen, natuurlijke wegversmallingen aan te leggen en het verkeer te reguleren.

Bomen in de verdrukking

Dat een grote stad als Rotterdam zuinig moet zijn op de bestaande bomen en moet werken aan nog meer nieuwe bomen is helder. Maar dat is moeilijker dan het lijkt, want bomen hebben het in een stedelijke omgeving zwaar te verduren. Verdichting van de grond door het vele verkeer leidt tot groeiproblemen en wortelopdruk. Door straatverharding ademt de grond onvoldoende en komt de ondergrondse biotoop in gevaar.

Ook vervuiling is een last. Bijvoorbeeld door het gebruik van strooizout dat uitspoelt in het groeigebied van bomen. Daarnaast zijn er ziekten, waarvan soms de boom zelf geen last heeft, maar de mensen wel. Zoals spijnselmot. Auto's die onder zo'n boom geparkeerd staan worden plakkerig en vies, met als gevolg dat de bomen soms als last worden ervaren en alsnog het onderspit delven. Ook de oververtegenwoordiging van bepaalde soorten, zoals platanen en linden, maakt het bomenbestand kwetsbaar voor soortspecifieke ziekten.

Bomen hebben onder de grond groeiruimte nodig voor wortels. Soms is die ruimte er niet, omdat de stedelijke ondergrond vol ligt met leidingen en kabels. Ook bovengronds is groeiruimte nodig voor de kruin. Dat mag het passerende verkeer niet hinderen, dus de kruin moet steeds flink worden gesnoeid tot de boom na jarenlang groeien hoog genoeg is om geen 'last' meer te veroorzaken. Kortom, een keuze voor bomen en groen is snel gemaakt, maar bij het maken van de oprechte keuze voor groen speelt de belangenafweging de grootste rol. Wij maken als GroenLinks in deze notitie duidelijk wat er moet gebeuren om ronduit te kiezen voor een groen Rotterdam. Het uitgangspunt is dat gezonde bomen blijven staan en dat kappen alleen is toegestaan als laatste optie.

Voorstellen: Groeiplaats en aanplant

Bomen in de stad worden ingepland en ingetekend. Geen boom staat er spontaan zonder dat een stadsplanoloog aan het werk is geweest. Daarom is het goed om afspraken te maken over de plek waar bomen staan en mogen staan.

- **Gebruik bomenzand.** Bij de aanplant van nieuwe bomen gebruikt de gemeente bomenzand of een equivalent. Daardoor laat de bodem zich minder verdichten bij druk van geparkeerde auto's of rijdend verkeer en krijgen de wortels letterlijk lucht om te groeien. Per boom betekent dit een kostenstijging van enkele duizenden euro's. De investering is het zeker waard, omdat bomen minder snel zorgen voor wortelopdruk (beschadiging van de bestrating) en langer meegaan. Per boomsoort wordt in het bomenstructuurplan opgenomen tot welke waarde de grond maximaal verdicht kan worden, zodat passende maatregelen altijd worden genomen. Behoud van bomen in de verre toekomst wordt hiermee gegarandeerd.

- **Zet planten neer in de boomcirkel.** De meeste boomcirkels in Rotterdam zijn kaal en zanderig. Rotterdam ontwikkelt een stimuleringsfonds voor bewoners die boomcirkels willen beplanten. In het kader van wijkplannen neemt de gemeente de beplanting van cirkels mee en kiest ze bewust in welke straten gemeentelijke aanplant en verzorging gewenst is. Denk bijvoorbeeld aan doorgaande routes en meer prominente plekken in de stad. Leidraad voor de onderbegroeiing in de boomcirkels is inheemse beplanting.
- **Voorkom aanrijdingen met bomen.** Veel schade aan bomen wordt veroorzaakt door maaimachines, veegwagentjes en auto's die de boom schampen. Met robuuste beplanting rondom de boom is deze schade te voorkomen. Plant bomen daarom niet in gras, maar bij voorkeur in een bed met struikgewas of met andere dichtere beplanting. Bijkomend voordeel is dat deze kleine oases een schuilplaats en voedselbron zijn voor dieren en vogels. Ook het plaatsen van voethekjes rond de boomcirkel kan uitkomst bieden.
- **Vergroot de boomcirkel.** Het minimum aantal vierkante meters van de boomcirkel verdubbelt ten opzichte van de standaarden van nu. De boomcirkels hebben niet alleen een functie voor de boom zelf, maar kunnen ook gebruikt worden voor de aanplant van kleinschalig inheems groen, waardoor de vruchtbare grond en het regenwater beter worden vastgehouden. Zo ontstaat een mini-ecosysteem waar o.a. kleine zangvogels van kunnen profiteren. In het centrum en op plekken waar de boomcirkel bestaat uit roosters, kiest Rotterdam voor een groter roosteroppervlak, om het inzakken van regenwater in de ondergrond te bevorderen. Dit kan worden meegenomen in de Rotterdam Stijl.
- **Vermijd kappen.** Bij geconstateerde groei problemen kan de groeiplaats van een bestaande boom alsnog worden vergroot. Het losbreken van de

grond en het toevoegen van extra voedingstoffen helpt om de boom te behouden. Soms is het goed om zware takken te snoeien. Kappen is in alle gevallen de laatste optie.

- **Meer ondergrondse ruimte voor wortels.** Bomen hebben ruimte nodig onder de grond om te kunnen uitgroeien tot monumentale oude bomen. Per boomsoort verschilt het aantal kubieke meters dat nodig is. Bij aanleg en onderhoud van de ondergrondse infrastructuur wordt rekening gehouden met het vergroten van de ruimte voor bomen, zodat na groot onderhoud meer ruimte komt voor meer of grotere bomen. Rotterdam stelt hiervoor criteria op waaraan de beheerders van leidingen en kabels zich aan moeten houden. De plattegrond van de ondergrondse infrastructuur wordt op de tekentafel alvast boomvriendelijker ingericht met als doel: uitvoering op het moment dat de bestrating opengaat.

- **Plant gevarieerd.** Door gevarieerd bomensoorten aan te planten, voorkom je kaalslag in geval van een niet te bestrijden ziekte in een bepaalde straat of wijk. Ook voorkom je kaalslag doordat de bomen niet allemaal gelijktijdig aan het einde van hun levensduur zijn. Populieren planten is niet populair bij gemeenten, omdat ze kort meegaan. Toch kan het nuttig zijn om deze boomsoort spaarzaam aan te planten. Het levert snel een groen straatbeeld op en tegen de tijd dat de populieren gekapt moeten worden, zijn de meer duurzame soorten langzaam uitgroeid tot volwassen exemplaren. Bovendien hebben populieren, als inheemse soort, een grote ecologische waarde en neemt het aantal populieren zienderogen af in Nederland. Daarnaast kun je op een andere manier gevarieerd planten door hier en daar groenblijvers aan te planten, zodat in de winter het straatbeeld ook groen blijft.

- **Laat bewoners kiezen.** Laat bewoners bij aanplant kiezen uit soorten die gekozen zijn door een stadsbioloog of bomendeskundige, zodat de boomsoort past bij de ondergrond, grondwaterstand, zonlicht, het straatbeeld en dat de grootte van de boom passend is in de straat.

- **Bomen op lastige plekken verdienen een snoeibeurt.** Het zou ideaal zijn als bomen zoveel ruimte krijgen in de stad, dat ze vrijelijk kunnen groeien. Nog beter is het, als de gemeente zich inspant om juist op de moeilijkere plekken bomen te planten. Nu gebeurt dat soms niet, omdat de stoep te smal is, er ondergronds leidingen lopen, geen parkeervakken opgeofferd mogen worden of omdat de rijweg te dichtbij de plantplek loopt. In die gevallen kan een bewust keuze voor een bepaalde ranke soort en een goede begeleidingssnoei uitkomst bieden. Lage takken onder een doorgangshoogte van 4 meter kunnen worden weggehaald om verkeershinder te voorkomen.

- **Plant dikkere bomen aan.** Bewoners worden niet gelukkig van sprietjes voor hun deur, waarvan het nog vele jaren duurt voordat de plant met recht 'boom' genoemd mag worden. Om sneller een groen straatbeeld te hebben en het aandeel van volwassen bomen in de stad te doen stijgen, plant de gemeente bomen aan met een minimale stamomtrek van 16 tot 18 centimeter. Dunner zijn ze vandalismegevoelig en veel dikkere bomen slaan soms moeilijker aan. Tot het moment dat de wortels zijn aangeslagen krijgt de boom palen erbij om hem op z'n plek te houden.

Onderhoud

Net als stedelijk straatmeubilair hebben ook bomen onderhoud nodig. De overheid kan het niet verantwoord als door achterloosheid bijvoorbeeld een dode tak op een voorbijganger valt. Omdat bomen zwaar te lijden hebben van het stadsleven, is het ook in het belang van de boom zelf dat de gemeente actief onderhoud pleegt.

- **Geef de jonge aanplant water.** Goede watervoorziening is nodig om jonge bomen na aanplant een goede start te geven. Het plantseizoen is meestal al een vochtige periode, maar bij onverwachte droogte is het belangrijk dat de gemeente zorg draagt voor extra bewatering. Het is (in meerdere gemeenten ons land) te vaak gebeurd dat jong groen na aanplant onnodig is doodgegaan door gebrek aan nazorg.

- **Bomenziekten bestrijden door regelmatige inspectie en onderhoud.** Voorkomen is beter dan genezen en genezen is beter dan kappen. Veel bomen hebben last van het één of ander. Dat hoeft niet problematisch te zijn. Door elke vijf jaar een grondige bomenschouw te houden bij alle Rotterdamse bomen ouder dan zeven jaar kan een bomenspecialist de toestand van de bomen goed in de gaten houden en ingrijpen en behandelen zodra dat nodig is. Als de risico's toenemen gaat niet de zaag erin, maar worden de inspecties vaker uitgevoerd, om de boom zo lang mogelijk te behouden. Bij uitwendig zichtbare gebreken vindt nader onderzoek plaats met gespecialiseerde middelen. Van de inspecties worden logboeken bijgehouden. De gemeente maakt budget vrij voor het aanpakken van bomenziekten.
- **Herplant zo snel mogelijk.** Gezonde bomen moeten blijven staan. Toch kan het gebeuren dat een boom moet worden gekapt, bijvoorbeeld omdat de gemeenteraad heeft besloten dat er gebouwd gaat worden of een weg wordt veranderd. Ook moeten sommige bomen het veld ruimen vanwege een bomenziekte. In dat geval moet zo snel mogelijk worden herplant. Het gebeurt nu te vaak dat de herplantplicht niet wordt nageleefd of dat bomen pas een aantal plantseizoenen later worden teruggeplant. Wij willen dat de ambtenaar die de kap verzorgt ook de herplant regelt, zodat de lijnen kort zijn en de herplant gegarandeerd is.

- **Behoud draagvlak voor bomen.** Inwoners houden van bomen, totdat ze er meer last dan lust van hebben. Door doorhangende takken op tijd weg te snoeien, voorkom je dat de tak op een auto valt en de buurt vraagt om verwijdering van de 'gevaarlijke' boom die zou dreigen om te vallen.

Wortelopdruk

Wortelopdruk is een lastig probleem. Wortels van bomen kunnen fietspaden, stoepen en straten omhoog duwen. Dat leidt tot extra kosten voor reparaties van de verharding, maar Rotterdam kiest ook vaak voor kappen van de boom als oplossing. Wortelopdruk doet zich voor als wortels te weinig zuurstof hebben door verdichting van de grond, door uitputting van de grond, door te weinig ruimte of door een hoge grondwaterstand. Kappen hoeft niet. Tilburg geeft jaarlijks 700.000 euro uit voor de aanpak van opdruk. Ook Nijmegen, Nieuwegein en Utrecht pakken het probleem aan met als doel om de boom te behouden.

- **Voorkom wortelopdruk vooraf.** Wortelopdruk kan voorkomen worden bij aanplant van de boom. Zorgen voor voldoende ondergrondse groei ruimte, een grote boomcirkel, losse ondergrond (bomenzand, granulaat) en de juiste biotoop. Ons preventieve oplossingen staan beschreven in het hoofdstuk *aanplant*.

- **Eerste stap: oplappen bestrating.** Bij oneffenheden in de bestrating groter dan 1 centimeter (hoogteverschil tussen de stenen) kun je spreken van een gevaarlijke situatie. Er zijn meerdere oplossingen. Bij lichte opdruk kan de verharding iets worden opgehoogd en gerepareerd.

- **Tweede stap: verbeter de standplaats van de boom.** Het repareren van de bestrating is bij ernstige opdruk een tijdelijke

oplossing; het probleem zal later terugkeren. Wortels wegzagen kan de boom letterlijk uit balans brengen, met de dood als mogelijk gevolg, en is dus ook geen oplossing. Groenlinks kiest ervoor om de zaak grondig aan te pakken bij ernstige opdruk. Om de ondergrond te verbeteren wordt boomgranulaat toegevoegd. Dit materiaal zorgt ervoor dat de grond luchtig blijft, ook onder verkeersdruk, en kan worden gebruikt onder bestrating en asfalt. Het is wel iets duurder dan bomenzand of geogrid, waarmee de beluchting kan worden verbeterd als de boomspiegel minder zwaar wordt belast door verkeer.

- **Derde stap: verander de functie rondom de boom.** Soms kan het handig zijn om de bestrating rond de boom te verwijderen en de

boomcirkel te vergroten. Functieverandering van het directe gebied rond de boom is dan de oplossing voor behoud van de boom. Het kan wel voorkomen dat daarvoor een parkeerplaats of een stuk stoep moet worden opgeofferd.

- **Pas in de laatste plaats kappen:** Bewoners hebben vaak grote moeite met het kappen van volwassen gezonde bomen in hun straat. Wortelopdruk hoeft geen reden te zijn voor kap, maar het alternatief is soms wel dat bomen meer ruimte moeten krijgen. Het verwijderen van parkeervakken is soms net zo impopulair als het kappen van een boom. De gemeente doet er goed aan om de keuze voor te leggen aan de direct omwonenden van de betreffende boom als standplaatsverbetering geen soelaas meer biedt. Bij kappen hoort vanzelfsprekend ook herplanten.

Bomen algemeen

Bomen verdienen bescherming en moeten een plek hebben in het beleid van de gemeente. Ze staan er namelijk niet toevallig en ze worden ook zelden toevallig gekapt. Groenlinks vindt elke gezonde boom waardevol en het beschermen waard. Voor kap moeten goede argumenten zijn. Maar bomen hebben meer nuttige functies. Snelgroeiers zijn niet alleen mooi, ze leveren aan het einde van hun levensduur (als ze dreigen om te vallen) hout en/of energie op. Ook dat vergroot de duurzaamheid van Rotterdam.

- **Beschaafde bosbouw in de stad.** Door een mix van snelgroeiers en traaggroeiers te planten in de stad wordt Rotterdam een kleinschalige houtproducent. Dat is een goede zaak, omdat bomen als populieren na de noodzakelijke kap als duurzaam hout door het leven kunnen gaan als vloerdeel, tafelblad of boekenkast. Het verlaagt de druk op de houtproductie elders.
- **Gebruik groenafval als energiebron.** Bij het snoeien van bomen en van ander groen komt veel biomassa vrij, die gebruikt kan worden voor de opwekking van energie. De gemeente kijkt vanuit het oogpunt van groene energie naar het bomenbestand en kiest bewust voor een mix van productie en duurzame boomsoorten, zodat zowel de kwaliteit van de stedelijke omgeving als de stedelijke biodiversiteit alsmede de klimaatproblematiek een plek vinden in het Rotterdamse bomenbeleid.
- **Bomenparagraaf bij bouwprojecten.** Het gebeurt nog wel eens dat een wethouder of raadsleden een besluit nemen over een bouw- of infrastructureel project of over de herinrichting van een straat zonder te beseffen wat de effecten zijn voor bomen. GroenLinks wil daarom dat de effecten voor het bomenbestand bekend zijn op het moment dat een besluit wordt genomen over een project. Het belang van bomen kunnen dan worden meegewogen in het besluit. In geval van onvermijdelijke kap van bomen kiest Rotterdam in eerste instantie voor uitgraven en opname in de bomenbank, tenzij dat om technische redenen niet mogelijk is.

- **Zet potbomen neer als de volle grond onmogelijk is.** Bewoners van stenige straten willen maar wat graag bomen voor de deur. Mensen krijgen vaak te horen dat een boom niet mogelijk is vanwege leidingen onder de grond. Als het opofferen van een parkeervak (waar meestal geen leidingen onder liggen) geen optie is, kiest GroenLinks voor kleine boomsoorten met een kleine kluit, in een grote pot. Zo wordt de stad steeds groener.

- **Bescherm monumentale bomen.** De gemeente beschrijft in het bomenstructuurplan aan de hand van objectieve criteria welke bomen monumentaal genoemd mogen worden. Voor deze bomen geldt dat een kapvergunning in principe niet wordt verstrekt, tenzij de boom dreigt om te vallen. Dit geldt ook voor monumentale bomen op particulier grond, als het perceel groter is dan 200 vierkante meter. Er komt een fonds voor particulieren voor onderhoud aan monumentale bomen.
- **Meer volwassen bomen.** Volwassen en monumentale bomen hebben een grotere ecologische waarde dan jonge aanplant. GroenLinks wil in 2030 tien procent meer volwassen bomen in Rotterdam dan in 2009. Dat betekent dat er jaarlijks ongeveer 5000 extra bomen worden geplant, los van de herplant van gekapte bomen. In de komende 20 jaar moeten er op deze manier 100.000 bomen bij komen in de stad.
- **Maak voor elke wijk een groenplan.** De inventarisatie van bomen in de stad kunnen we goed gebruiken om voor elke wijk een ambitieus wijkgroenplan te maken. Utrecht heeft dat bijvoorbeeld gedaan voor de stenige wijk Ondiep, waar voortuintjes gepland zijn, maar ook heggen, beplanting van boomcirkels, aanleg van geveltuinen, het opbreken van een straat die nauwelijks nog gebruikt wordt en het aanleggen van parkstroken. In het wijkgroenplan kunnen de stenige straten worden gedetecteerd en staat een plan om deze straten binnen vijf jaar te vergroenen. Het gros van de 5000 extra bomen die GroenLinks elk jaar wil planten kan in deze straten een plek krijgen.
- **Bescherm de groenblauwe slingers.** Rotterdam kent een aantal waardevolle groene corridors. Door deze groene linten in de stad met elkaar te verbinden door nieuw groen aan te leggen en de bestaande groene corridors te beschermen en te versterken, helpen we de stedelijke ecologische diversiteit. Groenblauwe corridors nodigen bovendien uit tot fietsen, trimmen en wandelen en zorgen ervoor dat mensen dichtbij huis kunnen- en willen recreëren.

Tot slot

Een stad die de toekomst serieus neemt en werkt aan het verminderen van de effecten van klimaatverandering en het beperken van de temperatuurstijging tot maximaal twee graden in deze eeuw, kan niet anders dan ook duurzaam groenbeleid in te zetten. Het ecologische systeem is één ding, waar de mens onderdeel van uitmaakt. Bomen zijn een onmisbare schakel in het functioneren van ons ecosysteem en van Rotterdam als leefbare plek om te wonen, werken en te recreëren. GroenLinks wil Rotterdam toekomstbestendig maken en zorgen dat bewoners hier over vijftig jaar nog steeds op een aangename en veilige manier kunnen wonen.

Het planten van 100.000 bomen en het verantwoord en duurzame beheer van het Rotterdamse bomenbestand zijn een essentieel en onmisbaar deel van een toekomstbestendig beleid. Deze notitie is een aanzet om te komen tot een beter beheermodel. Dat overstijgt politieke kleur en inhoud. Groen is voor iedereen de sleutel tot geluk en toekomst!

Arno Bonte, mei 2009

